

AVRUPA'NIN ORTA ASYA İLGİSİ HER GEÇEN GÜN ARTIYOR

Hazel ÇAĞAN ELBİR

Analist

Analiz No : 2019 / 17

27.06.2019

ABnin Orta Asyaya giderek daha fazla ilgi duyduğuna ilişkin eğilimleri olduğunu daha önceki çalışmalarımızda belirtmiştik. Aslında Avrupanın Orta Asya ilgisinin çok yeni olmadığını ancak eskiden şimdiki kadar da güçlü olmadığını söylemek mümkündür. Özellikle, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, Orta Asyada eski aşiret geleneğinin, etnik çatışmaların Orta Asya geleneksel toplumlarının yeniden güçlenmesine olanak sağlayıp sağlamadığı konusunda Avrupanın tereddütle yaklaşmasına neden olmuştur[1]. Bu tereddütlerin içinde Avrupa Birliği, Orta Asya ülkeleriyle ilişkilerini güçlendirmek için Bağımsız Devletler Topluluğunu kapsayan TACIS (Bağımsız Devletler Topluluğuna Teknik Yardım Programı – *Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States*) ile bölgede varlığını hissettirmeye başlamıştır. Albina Muratbekova da Ahmet Yesevi Üniversitesi bünyesinde bulunan Avrasya Araştırmaları Enstitüsünün yeni stratejisini bu noktadan kronolojik bir şekilde anlatmıştır[2].

Bu süreçte en önemli gelişmelerden biri ABnin Orta Asya Özel temsilcisi Slovak Büyükelçi Peter Burianın Orta Asya Özel Temsilcisi olarak atanmış olmasıdır. Bu atama önemlidir, zira 1991den beri Orta Asyada varlığını sürdüren ABnin ancak 2005 yılında ilk Orta Asya Özel Temsilcisini atamış olması, bölgeye ilgi gösterdiğini ifade eden bir birlik için doğru yönde ancak geç kalınmış bir adımdır. 2005ten sonra bölgede imzalanan Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmaları (PCA – *Partnership and Cooperation Agreement*), Geliştirilmiş Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmalarının (EPCA – Enhanced Partnership and Cooperation Agreement) yanı sıra her yıl düzenlenen AB-Orta Asya Üst Düzey Siyasi ve Güvenlik toplantılarının gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır. Bu konuda Ahmet Yesevi Üniversitesi bünyesindeki Avrasya Araştırma Enstitüsüden Albina Muratbekovanın kaleme aldığı yeni stratejisinin AVİMin stratejisi ile örtüşmekte olduğu görülmektedir. Yeni stratejinin yer aldığı metin de AVİM Blogda yar almaktadır.

Türkiye açısından bir değerlendirme yapacak olursak; ABnin özellikle son zamanlarda Orta Asyaya ilgisinin arttığını söylemek mümkündür. Hatta bu konuyla yakından ilgilenmek

üzere özel temsilci de atamıştır. ABnin Orta Asyaya ilgi duyması elbette memnuniyet vericidir. Ancak ABnin Orta Asya konusunda geç kaldığı aşikârdır.

Türkiye nezdinde ABnin girişimlerinin geç kalınmış bir adım olduğunu söylemek mümkündür, çünkü Orta Asya Cumhuriyetleri Sovyetler Birliği 1991de dağıldıktan sonra bağımsızlıklarını kazandıklarında ortada kalmışlardır. Sovyet yönetiminin genel bir uygulaması olarak, hiçbir üretim tek bir ülkede yapılamıyor, her ülke parçalarını yapıyordu. Dolayısıyla, Orta Asya cumhuriyetleri zayıf sanayileşmelerinin sonucu olarak üretim olmadığı için iktisadi açıdan temelsiz kalmışlardır. Bu zor durumu bölge ülkelerinin enflasyon oranlarına bakarak görmek mümkündür. Örneğin, Kazakistanda yıllık enflasyon 1993te %3000 iken, 1996da %60a düşmüştür; Özbekistanda 1994te %1280 olan enflasyon oranı, 1995te %110a gerilemiştir[3]. Güneyin en gelişmiş ülkesi olan Kazakistanda 1991de net üretimin %37si tarım olsa da, geri kalan ülkelerde tarımdan söz edebilmek mümkün değildi. Açlık çok önemli bir sorun haline gelmiş, hatta sefalete maruz kalmışlardır. Bu dönemde, tarihi bağlarının olduğu bu ülkelere Türkiye, bu durumu görerek, bir an önce yardım elini uzatmak için ön planda yer almıştır. Türkiye kendi iktisadi olanaklarını aşacak vaatlerde de bulunmak durumunda kalmıştır. Türkiye yardımda bulunurken, bu ülkelerin önemini ve destek gereksinimlerini Türkiyenin müttefiki Batının da görebileceği ve yardımcı olabileceği umudunu taşımıştır. Oysa Batı yardımlar konusunda tamamen gözlerini kapatmayı tercih etmiş, Türkiyeyi bu süreçte yalnız bırakmıştır. Bu durum bölgede Türkiyenin konumunu ve bölge ülkeleriyle olan ilişkilerini zora sokabilecek bir ortam yaratmıştır.

Orta Asya ülkeleri, Çin ve Rusyanın desteği ile bugün ayakları üzerinde durur hale gelmişlerdir. Bu desteklerin somut örneği ise Şanghay İşbirliği Örgütüdür (ŞİÖ). Bu örgütün varlığı da Rusya ve Çinin bölge ülkeleri üzerinde nüfuz mücadelesi yerine işbirliği gerçekleştirmelerinin en açık örneği olduğunu ortaya koymaktadır.

Bugün temelleri Çinin BRI (Kuşak ve Yol Girişimi, *Belt and Road Initiative*) girişiminin geleceği Orta Asyanın öneminin daha da anlaşılmasından ve yeraltı yerüstü zenginliklerinin daha da anlaşılır olmasından sonra AB, Orta Asyaya daha da fazla ilgi göstermeye başlamıştır. Bu önem yalnız yeraltı zenginlikleri açısından değil, Asyada karayolu ve demiryolu altyapısı açısından da önemlidir. Burada, dünya ticaret standartları göz önünde bulundurularak geliştirilmeye muhtaç bir ulaşım altyapısı olduğu açıktır[4].

Orta Asyaya sunulan yardımların yanında, daha önce OBOR (Bir Kuşak Bir Yol,*One Belt One Road*), şimdi BRInin önemi Türkiye tarafından uzun yıllardır vurgulanmaktadır. ABnin bilmesi gereken ise Orta Asyada ticari, iktisadi ve sosyal düzeyde bir iletişim kurmak yolunda ciddi bir girişimi Türkiyeye rağmen değil, Türkiye ile beraber hayata geçirilmesi gerekliliğidir. Bu geçmişte yapılmış hataların ve bölgeye ilişkin ihmallerin önüne geçmek bakımından AB için yeni bir fırsat olacaktır.

[1]Oliver Roy, Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi, İstanbul: Metis Yayınları, 1997, s. 8.

[2]Albina Muratbekova, *Orta Asyada AB: Yeni Strateji, Eski Fikirler,* Avrasya Araştırma Enstitüsü Bülteni, 20 Mayıs 2019 – 26 Mayıs 2019, No: 212.

[3]Oliver Roy, Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi, İstanbul: Metis Yayınları, 1997, s. 245.

[4]Hazel Çağan Elbir, İpek Yolunun Cazibesi ABnin Başını Döndürüyor, *avim.org.tr*, 19 Nisan 2019, https://avim.org.tr/tr/Analiz/YENI-IPEK-YOLU-NUN-CAZIBESI-AB-NIN-BASINI-DONDURUYOR

Yazar Hakkında :

Hazel Çağan-Elbir AVİM'de analist olarak çalışmaktadır. Çağan-Elbir, Atılım Üniversitesi Politik Ekonomi bölümünde doktora çalışmalarına devam etmektedir.

Atıfta bulunmak için: ELBİR, Hazel ÇAĞAN. 2026. "AVRUPA'NIN ORTA ASYA İLGİSİ HER GEÇEN GÜN ARTIYOR." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2019 / 17. Haziran 27. Erişim Kasım 10, 2026. https://mail.avim.org.tr/tr/Analiz/AVRUPA-NIN-ORTA-ASYA-ILGISI-HER-GECEN-GUN-ARTIYOR

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır